

Kolozsvár-Zápolya utca

(ma Cluj-Napoca, RO)

Gáll Erwin

Román Akadémia, Bukaresti Vasile Pârvan Régészeti Intézet/Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

A jelenlegi város, Kolozsvár főterétől számítva mintegy 1430 méterre, délkeletre található lelőhely az alsó Kövespadnak nevezett Szamos terasz északi peremén húzódik. Először 1911-ben Létay Balázs és Kovács István végzett ásatásokat a Zápolya utca 78. számú telek déli oldalán, majd 1942-ben László Gyula folytatta a feltárásokat a szomszédos, 76. számú telken. A temetőrészlet a telkek déli részén került elő, amelyet mintegy 43 méter hosszúságban és 19 méter szélességben kutatták át, amelynek során 1911-ben 8 sír, majd 1942-ben további 3 sír került elő. Sajnálatos, hogy tovább dél, vagyis a Méhes utca (jelenleg Septimiu Albini) felé az ásatást nem folytatták vagy nem folytathatták, és napjainkra már beépítették a területet. Az 1911-es ásatások során Kovács István feltételezhetően elérte a temető északi szélét, amely egybeesik a domb északi peremével, tőle északra a domboldal meredeken lejt, temetkezések ott már nem lehetnek. Kovács dokumentációja alapján egyértelműen az a következtetés vonható le, hogy a temető a dombhát déli, Méhes utca irányában folytatódik. Az 1942-es ásatások a 76. telken folytak, azonban a feltárásokról technikai összesítő dokumentáció nem született.¹

A temetőt rejtő dombhát alatt húzódhat az északra tartó római út maradványa, amelynek nyomai még biztosan láthatóak voltak a 10. században.

Az 1911-es ásatásról rendelkezésre álló temetőtérkép alapján úgy tűnik, hogy az egyértelműen közös csoportot alkotó 3–5. sírok mellett keletre előkerült 2. számú, melléklet nélküli temetkezés valószínűleg egy másik, fel nem tárt sírcsoporthoz tartozhat. Feltételezés szerint más-más sírcsoportokhoz tartozik az 1., 6. és a 7. temetkezés is. László Gyula 1942-ben az 1. és a 6–7. temetkezésektől nyugatra még további három temetkezést tárt fel, megjegyzése szerint „egy sorban”.

A temetkezésekben előkerült mellékletek viszonylagos gazdagsága alapján az 5. és a 7. sírokban nők, az 1., 4., 10. és 11. temetkezésekben pedig bizonyosan férfiak feküdtek. Az elhunytakat háton fekvé, nyújtott helyzetben temették el. A 4. sírban a halott feje alól egy

---

¹ KOVÁCS 1942, 85–117; LÁSZLÓ 1943; LÁSZLÓ 1945, 1–15; GÁLL 2013, I. 268–292, II. 115–137. tábla.

kerek, lapos kő került elő, a 3. sír egyik szélét kővel rakták ki. Néhány esetben valószínűsíthető, hogy a halottat vászonba, nemezbe vagy más szerves anyagból készült lepelbe csavarva helyezték örök nyugalomra. Az 1., 9. és 11. sírok feltételezhetően sírrablásnak estek áldozatul, amely a temető használatánál későbbi időszakban zajlódhatott le, de még olyan periódusban, amikor a sírok hantjai jól látszódhattak. A temetőnk sírjai szinte kivétel nélkül Ny–K-i vagy ahhoz közel álló tájolásúak.

A Zápolya utcai temetőben a tizenegy ismert temetkezés közül összesen hét esetben figyelhető meg a lovas temetkezés szokása (1., 4., 6., 8–11. sír), melyek közül öt sírból (1., 4., 6., 10–11. sír) szablya is ismert. Bálint Csanád a lócsontoknak a sírokban való helyzete alapján öt csoportot állított fel, melyekből a Zápolya utcai sírokban a II., III. és IV. lovas temetkezési formák ismertek. A lovak csontjai mellől csikószablák, körte és trapéz alakú kengyelek, valamint hevedercsatok kerültek elő.

A honfoglalás kori temetkezési szokások másik eleme az ételt és italt tartalmazó kerámia jelenléte a sírokban, amelyek a 2., 3. és 5. sírban voltak megfigyelhetőek. A 3. és 4. sírokból származó sertés- és szárnyascsonok ellentmondanak annak az elképzelésnek, hogy a 10. századi magyarok nomád vagy félnomád életmódot folytattak volna.

A kolozsvári Zápolya utcai temetőrészletben nagy számban kerültek elő fegyverek, amelyek között kivételes szerepet játszanak a szablyák, az előkerült sírok 45,45%-a tartalmazta (1., 4., 6. és a 10–11. sír) ezt a fegyvertípust. A temetkezések fegyveranyagát tovább színesítik a nyílcsúcsok, íj- és nyíltegezék függesztőfülei.

A temetőben jelentős szerepet töltenek be a különböző típusú ékszerek is, így például a hajkarikák, fülbevalók, gombok, ruhapitykék és ruházatot díszítő különböző fémlemezek, valamint a mindennapi élet eszközei, kések, csiholók és kovák.

A temető feltárt sírjait a 925–980 közötti időszakra keltezhettük. Ugyanakkor jogosan gyanakodhatunk arra, hogy a sírok megásása között több-kevesebb időbeli hiátus lehetett.

A Kolozsvár–Zápolya utcai, illetve más, Kolozsvár területén feltárt 10. századi temetők arra utalnak, hogy egy nagyon változatos temetkezési szokásrenddel rendelkező népesség foglalhatta el a Kis-Szamos környékét, amely alapján joggal gondolhatunk e népesség eltérő, heterogén eredetére is. E közösség férfisírjainak elsődleges státusszimbóluma a szablya, amelyet csoportidentitás-képző szimbólumként is értékelhetünk.

A nagy mennyiségű fegyver és a nagyon változatos temetkezési szokások alapján úgy véljük, hogy ez a közösség „katonai kíséret” szerepét tölthette be, és ennek a csoportnak a temetője került elő a kolozsvári Zápolya utcában.

KÖRTE ALAKÚ KENGYEL

A kolozsvári 11. sír körte alakú kengyelét az úgynevezett „lemezes” technikával készítették. A kengyelszárakat és a nyak két oldalát valószínűleg ugyanazzal az ívelt ezüstlemezzel díszítették. A szárak szélén egy-egy külön végigfutó vájatot alakítottak ki, amelybe az ezüstlemezt kalapáltak. Mielőtt az ezüstlemezt ráerősítették volna a kengyelszárakra és a nyakra, 19 db, csúcsával kifelé forduló, körte alakú, sárgaréz lemezből készült díszet helyeztek el. A kisméretű rézlemezek szélét egy kissé domborúra hajlították, a tárgy szegélyét pedig merőlegesre, majd a már kivésett, körte alakú szegélybe kalapálták. Azt, hogy mindegyik körte alakú díszet egy-egy külön vájatba kalapálták bele abból sejtjük, hogy a makrofelvételeken nagyon jól látható, hogy ezek a körte alakú kis vájatok különböző méretűek, tehát egyenként alakították ki őket. A kengyel fülének két oldalán is megőrződött a díszítés, amelyre azonban a száraktól függetlenül kalapálták rá az ezüstlemezt. A kolozsvári példányon a világos és a sötét színellentét a tárgy optikai hatását növeli a szemlélő előtt. Kalász- és akantuszvirágot mintázó díszek figyelhetők meg az ezüst szíjbújtatón, a vájatokban aranyozottak.

Kengyel: Mg.: 17,8 cm; f. á.: 4,9–3,0 × 3,1 cm; a körte alakú díszek általános á.: 0,11 cm; t. sz.: 3,5 cm; s.: 150,3 gramm. Leltározatlan.

Szíjbújtató: Á.: 3,1 × 1,7 cm; mg.: 1,8 cm; s.: 6,9 gramm. Leltározatlan.

ARANYOZOTT EZÜSTCSÖRGŐS LÓSZERSZÁMVERET

A tárgy felületén bevéselt palmettacsokor figyelhető meg. Hátlapjára körbenyírt bronzlemezt fogattak fel öt nittszeggel. A tárgy közepén egy hosszúkás, a tárgy felületéből kiugró félgömb, ennek alsó felén pedig öt pálcikaszerű hosszúkás forma húzódik, köztük bemélyedések. A tárgy felső felén vízszintes gyűrű fogja össze ezt a csokrot.

Mg.: 3,8 cm; á.: 2,93 cm; v.: 0,22 cm; s.: 10,0 gramm. Leltározatlan.

Irodalom:

GÁLL 2013

Gáll Erwin: Az Erdélyi-medence, a Partium és a Bánság 10–11. századi temetői – 10th and 11th century burial sites, stray finds and treasures in the Transylvanian Basin, the Partium and the Banat. Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 6. Szeged 2013, I–II. kötet.

KOVÁCS 1942

Kovács István: A kolozsvári Zápolya utcai magyar honfoglalás kori temető. – Der landnahmezeitliche Friedhof von Kolozsvár-Zápolya Gasse. *Közl. Nemzeti Múz. Éremtárából* 2 (1942), 85–118.

LÁSZLÓ 1943

László Gyula: A honfoglaló magyarság művészete Erdélyben. Kolozsvár 1943.

LÁSZLÓ 1945

László Gyula: Ősvallásunk nyomai egy szamosháti kocsi történetben. Kolozsvár 1945.